

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 19 februari 1937 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av väckt motion med förslag till vissa lagbestämmelser angående återbrytande av dom som vunnit laga kraft.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 98, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Lundstedt* hemställt,

1:o) att riksdagen måtte besluta antaga följande *ändrade lydelse av 31 kap. 3 § rättegångsbalken*:

På ansökan av den för beredande av frågor angående återbrytande av dom särskilt tillsatta nämnd besluter Konungen därom, huruvida dom, som vunnit laga kraft, må hävas och saken ånyo komma under skärskådande. Ej må Konungen vägra bifall till sådan ansökan om doms återbrytande utan att synnerliga och av Konungen bestämt angivna skäl däremot äro. Konungen har makt att utan särskild ansökan därom bryta dom åter.

Sedan dom återbrutits, varde saken förvist till den rätt, som sist dömt däri, och pröve rätten på parts begäran de omständigheter och skäl, som i saken andragits, så ock vad vederparten däremot svarar, och äge rätten makt den förra domen ändra, där skälen så giltige äro. Finnes annorlunda; gälde han, som sig dem åberopat, vederparten kostnad och skada: plikte ock där till, som i 29 kap. sagt är. Vill endera sedan söka högre rätt där emot; have där lov till: och fullgöre det, som förr i denna balk om varje domstol föreskrives.

I brottmål, som sålunda kommer under förnyat skärskådande, må skärpning av den återbrutna straffdomen icke ske.

2:o) att riksdagen måtte besluta antaga följande

L a g

med bestämmelser om särskild nämnd för handläggning av frågor angående återbrytande av dom.

§ 1.

Frågor angående återbrytande av dom skola till förberedande handläggning upptagas av en särskild nämnd, bestående av fem ledamöter, utsedda av Konungen för en tid av fem år. Av ledamöterna skola tre antingen vara innehavare av professur i privaträtt, straffrätt eller processrätt vid någon av

de juridiska fakulteterna eller ock tillhöra Sveriges Advokatsamfund. Minst en av dessa tre skall vara professor vid sådan fakultet och minst en av dem tillhöra advokatsamfundet. Nämndens återstående två ledamöter skola icke innehåva befattning i statens tjänst. Konungen utser ock särskilda suppleanter en för var ledamot, varvid för professor utsedd suppleant skall innehåva ställning av professor eller docent vid juridisk fakultet, helst i något av nyss nämnda ämnen. Konungen förordnar en av ledamöterna att vara ordförande i nämnden och en annan att vid förfall för honom tjänstgöra i hans ställe.

Ledamot av nämnden kan på sin ansökan därom befrias från uppdraget. Konungen äge ock när anledning därtill föreligger skilja ledamot från nämnden.

Har ledamot i nämnden ej förut avlagt domareed, skall han gå sådan ed, innan han tager säte i nämnden. Mot ledamot i nämnden gälla samma jäv, som i rättegångsbalken stadgas i fråga om domare.

Mot beslut av nämnden må talan ej föras.

Närmare föreskrifter angående nämndens verksamhet utfärdar Konungen.

§ 2.

Menar någon, att dom, som vunnit laga kraft, kan hävas och att saken förty ånyo bör komma under skärskådande, och är han i saken part, må han till nämnden framställa begäran, att nämnden måtte taga hans skäl under omprövning och till Konungen ingå med sådan ansökan, varom i 31 kap. 3 § rättegångsbalken sägs.

Finner nämnden, att saken ånyo bör komma under skärskådande, i ty att rättegångsfel, brister i den i målet företedda bevisningen eller felaktig bevisuppskattning eller rättstillämpning kunna allvarligen befaras ha förelegat, skall nämnden till Konungen ingiva ansökan om återbrytande av domen.

Nämndens beslut fattas enligt reglerna, i tillämpliga delar, för omröstning till dom. Nämnden har, vare sig dess beslut innefattar bifall å ansökan eller icke, att uttryckligt motivera sitt beslut.

I fråga om de skäl som föranlett motionärens hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till motionen.

Gällande rätt bereder för vissa speciella fall möjlighet att få ett genom laga kraftvunnen dom avgjort mål återupptaget.

Ett sådant särskilt rättsmedel utgör institutet *återbrytande av dom som vunnit laga kraft*, varom stadgas i 31 kap. rättegångsbalken. I 1 § av nämnda kapitel föreskrives sålunda bland annat: »Ej have någon våld, utan allenast Konungen, att bryta dom åter, som vunnit laga kraft, — — —.» Enligt regeringsformen § 18 mom. 1 skola ansökningar om återbrytande av dom prövas av högsta domstolen. De närmare betingelserna för återbrytande av dom och förfarandet därvid regleras av 31 kap. 3 § rättegångsbalken, som lyder:

Haver någon funnit nya skäl, och menar att dom, som vunnit laga kraft, där med hävas kan; söke Konungens lov, att saken må å nyo skärskådas: och varde då förvist till den rätt, som sist haver dömt där i. Innan han sina skäl där förete må, [] svärje, att han ej förr dem vetat, eller förstått, att de av sådan vikt varit, så ock, att han ej där med söker uppehålla och skada sin vederpart i hans rätt, utan tror sig orsak hava dem att driva. Fullgör han det []; pröve domaren de nya skäl, så ock vad vederparten där emot svarar, och äge makt, den förra domen ändra, där skälen så giltige äro. Finnes annorlunda; gälde han, som sig dem åberopat, vederparten kostnad och skada; plikte ock där till, som i 29 kap. sagt är. Vill endera sedan söka högre rätt där emot; have där lov till: och fullgöre det, som förr i denna balk om varje domstol föreskrives.

Ehuru rättegångsbalken nyttjar benämningen *resning* för ett annat extraordinärt rättsmedel än det nu ifrågavarande, nämligen s. k. återställande av försutten tid, torde enligt allmänt språkbruk med *resning* i regel avses återbrytande av dom som vunnit laga kraft.

Frågan om utformningen av de särskilda rättsmedlen har upptagits av processkommissionen i dess år 1926 avgivna betänkande angående rättegångsväsendets ombildning (andra delen s. 231 ff. samt tredje delen s. 135 ff.).

Vidare har chefen för justitiedepartementet, med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 15 juni 1935, tillkallat professorn Åke Hassler och advokaten friherre Georg Stjernstedt att, under samråd med processlagberedningen, biträda vid utredning angående ändrade bestämmelser rörande *resning*. Dessa sakkunniga ha den 21 december 1935 avlämnat *promemoria* i ämnet med förslag till lagstiftning. Över *promemorian* ha efter remiss *utlåtanden* avgivits av justitiekanslersämbetet samt riksdagens justitieombudsman och militieombudsman. *Promemorian* jämte *utlåtandena* ha därefter av Kungl. Maj:t för yttrande överlämnats till processlagberedningen.

Omförmälda *promemoria* och *utlåtanden* ha såsom bilagor fogats vid utskottets förevarande *utlåtande*; och tillåter sig utskottet att såsom utredning i ämnet hänvisa till dessa bilagor. Därvid vill utskottet fästa uppmärksamheten på att i *promemorian* finnes intagen redogörelse för utländsk rätt på området (s. 6), gällande svensk rätt (s. 7) samt processkommissionens förslag (s. 8—9).

I motionen anföres bland annat:

Det torde icke vara möjligt att låta frågan om resningsinstitutets reform framskjutas till den ovissa tidpunkt, »då den stora processreformen genomföres». Det vore synnerligen lyckligt, att inga viktiga hinder föreläge för lagstiftning på området. Genomgripande ändringar på större områden av lagstiftningen erfordrades icke för ändamålet och genom förefintligheten av den utredning, varom ovan talats, måste det vara möjligt för justitieministern att till innevarande riksdag framlägga proposition om reform av resningsinstitutet. Oavsett att riksdagen sålunda hade att emotse proposition i ämnet, torde det vara motiverat att särskilt motionera om ändring av resningsinstitutet. Härigenom bleve ju riksdagen satt i tillfälle att under alla förhållanden för sin del besluta om erforderliga lagändringar.

Huvudsyftet med en reform måste bli beaktande av *alla* sådana grunder, enligt vilka lagakraftvunnen dom kunde visas vara felaktig. En enskild skulle visserligen icke genom en eller annan processuell formalitet kunna framtvunga resning. Men den om resning beslutande myndigheten måste äga möjlighet att bevilja resning, så snart skäl eller omständigheter av vad beskaffenhet de vara kunde gjorde sannolikt att lagakraftvunnen dom icke stode i överensstämmelse med vid domens avkunnande gällande rätt. — Olika meningar hade gjorts gällande angående åt vilken myndighet doms återbrytande borde anförtros. I den omnämnda promemorian hade man sökt arrangera en samverkan mellan högsta domstolen och annan myndighet. En förberedande behandling och gallring av resningsansökningar skulle verkställas av J. K., J. O. eller M. O. Denna idé om ett förberedande resningsorgan syntes välgrundad. Fråga vore nu huru ett sådant organ borde vara beskaffat. J. K., J. O. och M. O. torde vara alltför belastade med andra uppgifter för att kunna åtaga sig den nu ifrågavarande. En lämplig lösning torde vara att Konungen utsåge en nämnd på fem personer utanför den egentliga ämbetsmannavärlden att granska ansökningar om återbrytande av dom. I de fall då nämnden så funne skäligt skulle den ha att till högsta domstolen ingå med ansökan om återbrytande av dom. Sådan ansökan skulle högsta domstolen icke äga utan synnerliga skäl avslå. Därjämte skulle emellertid möjlighet vara öppnad för högsta domstolen att på eget initiativ förordna om återbrytande av dom.

Sammanfattningsvis kunde beträffande reformen av resningsinstitutet sägas: Resningsfrågor borde alltjämt avgöras av högsta domstolen men efter ansökning av en särskild nämnd, som förberedde ärendet och vars ansökan icke annat än på starka skäl borde få avslås. Resningsgrunderna borde i princip omfatta såväl nytillkomna bevisgrunder som förelupna processuella felaktigheter och felaktig bevisuppskattning eller rättstillämpning. Vad domar i brottmål anginge skulle återbrytande självfallet icke kunna leda till den tilltalades nackdel.

Utskottet.

Såsom av utskottets redogörelse framgår har den betydelsefulla frågan om hur resningsinstitutet bör vara reglerat under de senaste åren varit föremål för utredning. Ett av särskilda sakkunniga upprättat förslag i ämnet ligger för närvarande, enligt Kungl. Maj:ts remiss, för yttrande hos processlagberedningen, vilken jämväl i samband med den allmänna rättegångsreformen har att överväga frågan om anordnandet av de särskilda rättsmedlen, däri inbegripet resningsinstitutet. Att riksdagen nu skulle taga ställning till ett i detalj utformat förslag, såsom i motionen påyrkats, synes vid dessa förhållanden icke kunna komma i fråga.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 19 februari 1937.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter*, *Klefbeck*, *Erik Anderson**, *Ruben Wagnsson*, *Otto Wangson*, *Colleen*, *Verner Andersson* och *Roos*;

från andra kammaren: herrar *Bergquist*, *Lindqvist*, *Hedlund* i Östersund, *Lindmark*, *Ryberg*, *Olsson* i Mellerud, *Lundstedt** och *Gezelius*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Lundstedt*, enligt vilkens mening utskottet bort föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om framläggande av förslag i huvudsaklig överensstämmelse med motionen.

Bilaga A.

P. M.

angående utsträckt möjlighet att återbryta dom varigenom någon sakfällts för brott.

Grundsatsen att mål som avgjorts genom laga kraft ägande dom icke ånyo må komma under domstols behandling modifieras i de flesta nutida lagar därigenom, att i vissa bestämt avgränsade fall särskilda rättsmedel ställas till parternas förfogande. Avsikten med anordnandet av sådana extraordinära rättsmedel är i de vanligaste och viktigaste fallen att bereda part möjlighet att efter den laga kraft vunna domens undanröjande få saken ånyo prövad av domstol. Jämväl i brottmål kan extraordinärt rättsmedel komma till användning, enligt de flesta lagar såväl till den tilltalades förmån som till hans nackdel. Härvid gäller emellertid allmänt, att förutsättningarna för undanröjande och ny prövning äro mindre stränga i det förra fallet än i det senare.

Den engelska rätten intager i förevarande hänseende en särställning. Något extraordinärt rättsmedel av ovannämnda art finnes numera icke, men tilltalad som till sin förmån vill åberopa nya omständigheter kan erhålla utsträckning av den vanliga appellfristen. Till nackdel för den tilltalade torde över huvud ett förnyat upptagande av ett avdömt mål icke kunna äga rum. Enligt fransk rätt kan återupptagande av ett rättskraftigt avgjort brottmål, genom extraordinärt rättsmedel (*révision*) endast ske till den tilltalades förmån i vissa av lagen angivna fall. Dessa avse att någon blivit dömd för mord eller dråp och det befinnes att den person som antagits vara dödad är vid liv, att genom skilda domar två personer blivit dömda för samma brott och domarna äro oförenliga, att ett i målet hört vittne sedermera dömts för falskt vittnesmål mot den tilltalade, samt att efter domen omständigheter och bevis framkommit, som äro ägnade att ådagalägga den tilltalades oskuld. Det sistnämnda fallet är naturligen det viktigaste och kan sägas i viss mån innesluta även de föregående.

De tyska och österrikiska lagarna och efter mönstret av dem de norska och danska lagarna samt de finländska lagförslagen (av åren 1901, 1909, 1923 och 1925) tillåta återupptagande av mål såväl till förmån som till nackdel för den tilltalade. Förutsättningarna äro i huvudsak desamma i dessa lagar och förslag; de kunna återföras till två grupper. Den ena av dessa innefattar fall då den meddelade domen tillkommit under inverkan av brottsligt förfarande. Såsom exempel härpå kan anföras, att en i målet åberopad handling varit förfalskad eller ett vittne avgivit falsk utsaga eller en domare uppsåtligen förfarit orätt. Den andra gruppen upptager de fall då omständigheter och bevis åberopas, som ej förebragts i rättegången och som äro ägnade att åvägabringa en annan utgång av målet. Regelmässigt äro villkoren för återupptagande till den tilltalades nackdel strängare än för återupptagande till hans fördel antingen så till vida, att anspråken på orsakssammanhanget mellan den åberopade grunden för återupptagande och den meddelade domens innehåll skärpas, eller så att återupptagande ej må ske med mindre fråga är om grövre brott, såsom enligt österrikisk, norsk och dansk rätt.

Även svensk rätt bereder möjlighet att på grund av nya skäl få ett genom laga kraft vunnin dom avgjort brottmål återupptaget. I 31 kap. rättegångsbalken meddelas bestämmelser om huru dom må återbrytas som vunnit laga kraft. Därom stadgas i 3 §, lika för tviste- och brottmål, att om någon funnit nya skäl och menar, att dom som vunnit laga kraft därmed kan hävas, äger han söka Konungens lov att saken ånyo må skärskådas. Enligt regeringsformen § 18 prövas sådana ansökningar av högsta domstolen. Bifalles ansökningen, skall sökanden hänvisas att anmäla målet hos den rätt som sist dömt däri. Innan sökanden får där förete sina skäl, skall han avlägga en ed av den innebörd, att han ej förr känt dem eller förstätt, att de varit av sådan vikt och att han ej därmed söker uppehålla och skada sin vederpart i hans rätt utan tror sig hava orsak att driva dem. Mål om ansvar för brott torde numera av högsta domstolen återförvisas till den lägre rätten, utan att för målets upptagande föreskrives anmälan av sökanden, och föreskriften om edgång kommer då ej heller i fråga att tillämpas. Enligt 17 kap. 32 § rättegångsbalken kan vidare hovrätt i vissa fall återupptaga brottmål till nackdel för den tilltalade. Möjlighet finnes enligt 25 kap. 10 § och 30 kap. 38 § rättegångsbalken att anföra s. k. nullitetsbesvär, nämligen då någon dömts ohörd eller sådan dom fällts att någon som ej varit part i målet därav lider förfång.

Jämlikt 103 § med flera stadganden i lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes torde vad sålunda gäller rörande möjligheten till ändring i allmän domstols laga kraft ägande dom också vara tillämpligt med avseende å dom som avkunnats av krigsdomstol.

Uttrycket »skäl» i 31 kap. 3 § har i praxis uppfattats såsom åsyftande faktiska omständigheter eller bevis av betydelse för prövningen av det rättskraftigt avgjorda målet, vilka förelegat vid den tid målet avdömdes. Fordran på att skäl skall vara »nytt» innebär att det ej återopats i målet samt att det icke varit för sökanden känt när målet handlades eller att han icke då insett eller bort inse dess betydelse för avgörandet. På grund av det sätt varpå beslut i ärenden rörande återbrytande avfattas möter understundom svårighet att angiva vilket bevis eller vilken omständighet, som i det särskilda fallet funnits berättiga till återbrytande. Bland mera konkret angivna skäl som ansetts kunna medföra återbrytande må nämnas: att medicinalstyrelsen avgivit utlåtande varigenom frågan om den dömdes brottslighet kommit i förändrat läge (N. J. A. 1917 not. B nr 140, 1922 not. B nr 456), att efter domen skriftligt bevis anträffats (N. J. A. 1921 not. B nr 273), att i målet avlagd ed befunnits vara falsk (N. J. A. 1931 not. B nr 715), att skriftliga bevis varit förfalskade (N. J. A. 1924 s. 660), att bevis förebragts därom att annan person begått det brott varför sökanden dömts (N. J. A. 1926 not. B nr 453, 1933 s. 216), att den dömde falskeligen erkänt sig skyldig (N. J. A. 1930 s. 342), att misstag förelupit med avseende å den dömdes ålder (N. J. A. 1918 not. B nr 541). I intet fall synas rättsliga grunder hava föranlett återbrytande. Exempel torde sålunda saknas därpå, att felaktig uppskattning av förebragt bevisning eller oriktig lagtolkning eller rättstillämpning ansetts såsom skäl att återbryta dom.

Vad angår de svenska lagförslagen upptog lagkommittén i sitt förslag till allmän kriminallag bestämmelser om resning i anledning av nya skäl. I huvudsak samma bestämmelser förordades sedermera av äldre lagberedningen och av nya lagberedningen i dess principbetänkande. De föreslagna stadgandena inneburo, att högsta domstolen på ansökan skulle kunna bevilja resning, om emot den som blivit frikänd genom laga kraft ägande dom yppades nya skäl. Brottet skulle dock förskylla visst angivet svårare straff, enligt nya lagberedningen straffarbete ej under två år. Till förmån för den som fällts

till ansvar kunde oavsett brottets beskaffenhet resning sökas i högsta domstolen på grund av nya skäl, varmed den dömde ville visa att han varit oskyldig till brottet. Nya lagberedningen framhöll, att resning ej skulle beviljas med mindre synnerliga skäl därtill föreläge.

Processkommissionen, som ansåg särskilda rättsmedel böra vara inrättade för att i undantagsfall möjliggöra förnyad prövning av rättskraftigt avgjorda brottmål, fann den gällande rättens anordning av dessa rättsmedel kunna i huvudsak bibehållas. Ett särskilt rättsmedel borde vara inrättat med avseende å de fall, då nya faktiska omständigheter och bevis bleve bekanta varigenom det tidigare avgörandet framstode såsom materiellt oriktigt. Detta rättsmedel, som även skulle vara tillämpligt då det befunnas att rättegångsförfarandet varit behäftat med vissa allvarligare brister, syntes lämpligen böra benämnas resning. Dessutom borde finnas ett särskilt rättsmedel för återställande av försutten laga tid, varjämte möjlighet borde beredas tilltalad att få ett mål återupptaget till ny handläggning, om det avgjorts i hans utelvaro och han av giltig anledning hindrats att komma tillstädes.

Resning skulle enligt kommissionens mening i överensstämmelse med gällande rätts ståndpunkt kunna ske såväl till fördel som till nackdel för den tilltalade. Som förutsättning för att resning skulle beviljas kunde särskilda grunder angivas, och endast om den som sökte resning kunde ådagalägga att sådan grund föreläge, borde resning få förekomma. Såsom grund för resning borde kunna åberopas såväl felaktigheter med avseende å rättegången (processuella resningsgrunder) som nya faktiska omständigheter och bevis, vilka gäve anledning att den givna domen i sak oriktigt avgjort målet (materiella resningsgrunder). Olika regler borde i vissa avseenden uppställas i fråga om resning till fördel för den tilltalade och till nackdel för honom.

Till förmån för den tilltalade borde resning få ske om visst grövre rättegångsfel förelupit i målet. Såsom exempel härpå nämndes, att den rätt som slutligen avgjort målet ej varit behörigen sammansatt. Bland de materiella resningsgrunderna skulle komma i betraktande bland annat brottsligt eller eljest otillbörligt handlingssätt av någon som tagit befattning med målet. Då möjlighet föreläge att ett förfarande av angivna slag medverkat till utgången borde resning få ske. Den andra materiella resningsgrunden avsåge nya skäl och bevis. Kunde den tilltalade åberopa nytt skäl eller bevis och kunde det skäligen antagas, att dess förebringande i målet skulle hava lett till hans frikännande eller till att brottet hänförts under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpats, borde möjlighet att vinna resning stå öppen. Däremot syntes det ej böra sättas i fråga att resning skulle få förekomma endast i syfte att utverka en nedsättning av straffet efter det tillämpade lagrummet; för sådana fall borde nådevägen anlitas. Till nackdel för den tilltalade borde enahanda omständigheter, som skulle utgöra resningsgrunder till förmån för den tilltalade, kunna åberopas ehuru med vissa begränsningar. Dessa borde dock icke avse de processuella utan endast de materiella resningsgrunderna. Sålunda syntes brottsligt eller otillbörligt förhållande med avseende å den tidigare rättegången böra gälla såsom resningsgrund endast om det skäligen kunde antagas att förhållandet inverkat på utgången i så måtto att en skyldig frikänts eller dömts med tillämpning av en väsentligt mildare straffbestämmelse än den som bort ifrågakomma. Även beträffande nya skäl och bevis såsom resningsgrund borde strängare villkor uppställas. Sålunda syntes i detta avseende böra fordras att straffarbete kunde följa å brottet. Vidare borde till den tilltalades säkerhet stadgas, att andra omständigheter ej finge leda till ett återupptagande än de som ägde sådan betydelse för saken, att det syntes otvivelaktigt att därest den åberopade omständigheten förebragts i målet den tilltalade blivit sakfälld eller

brottet hänförts under en väsentligt strängare straffbestämmelse än den förut tillämpade.

I frågan om vilken myndighet borde tilläggas behörighet att pröva ansökningar om resning anförde processkommissionen i huvudsak följande. Rätten att besluta huruvida resning finge äga rum vore allestädes överlämnad åt domstol. Enligt vissa lagar beviljades resning av högsta instansen, medan andra läte resningsfrågor avgöras av den domstol, mot vilkens dom resning söktes eller ock av den domstol som i första instans prövat målet. Gällande svensk rätt lämnade avgörandet till högsta domstolen, i vissa fall till hovrätt; enligt de svenska lagförslagen skulle endast högsta domstolen äga behörighet att bevilja resning. Kommissionen hade haft under övertvägande att föreslå, att den domstol som senast dömt i målet borde vara behörig myndighet i frågor om resning. Härför talade att, därest fråga om resning väcktes inom en ej alltför lång tid efter målets handläggning, domstolens ledamöter kunde äga en på egen erfarenhet grundad kännedom om målet som en högre instans ej besuttede. Värdet av denna synpunkt borde dock ej skattas alltför högt, enär då en något längre tid förflutit mellan domen och resningsfrågans prövning minnet av den föregående handläggningen förflyktigt eller i varje fall utgjorde en osäker grundval för frågans bedömning. Den hos oss gällande regeln, att rätten att återbryta dom tillkomme högsta domstolen, vilade säkerligen på insikten om angelägenheten av att den laga kraft vunna domen hölles vid makt. I särskilt hög grad gjorde sig vid resningsinstitutets handhavande betydelsen av en enhetlig tillämpning gällande. En olikformig rättstillämpning skulle här mer än eljest vara förkastlig. Ur denna synpunkt måste företräde givas åt den nuvarande anordningen med högsta domstolen såsom behörig myndighet för prövning av resningsfrågor.

Av det anförda framgår, att den gällande svenska rättens ståndpunkt i fråga om förutsättningarna för återbrytande av laga kraft vunnen dom i det väsentliga överensstämmer med de moderna utländska lagarnas så ock med vad under reformarbetet på rättegångsväsendets område hos oss föreslagits. En lagstiftning i enlighet med vad processkommissionen ifrågasatt skulle sålunda på det hela taget endast innebära en närmare utveckling av redan antagna rättsgrundsatsar, i det att de omständigheter som giva rätt att få dom återbruten komme att tydligare och fullständigare än nu är fallet angivas i lagen. Såsom ytterligare grunder för återbrytande utöver dem, som kunna anses inrymda i nu gällande lags bestämmelser, skulle upptagas de av kommissionen föreslagna resningsgrunderna att visst grövre rättegångsfel förelupit och att brottsligt förfarande med avseende å målet ägt rum. Vad angår den senare torde emellertid möjlighet till återbrytande redan nu kunna anses föreligga, och genom nullitetsbesvär kan i viss omfattning en med formellt fel behäftad dom angripas.

Den ledande principen för bestämmande av grunderna för återbrytande av dom sådana de hittills utformats är den tanken, att själva det sätt varpå domstolen prövat det material som förelagts densamma icke får återopas som grund för återbrytande. Det måste vara något utanför själva den prövande verksamheten liggande som skall kunna föranleda återbrytande, att materialet befunnits i vissa hänseenden bristfälligt eller att nytt material tillkommit. Undantag härifrån kan förekomma då visst grövre rättegångsfel förelupit eller brottsligt förfarande med avseende å målet ägt rum. Men längre sträcka sig icke de processuella grunderna för återbrytande. Här förfarandet varit i väsentliga punkter oanripligt och brottsligt förfarande ej förekommit, den så att säga yttre ramen kring prövningen är felfri, kan domen ej rubbas hurudan prövningen än till sitt innehåll varit be-

skaffad. Domstolen kan sålunda hava grundat sitt avgörande på en uppenbart felaktig uppskattning av den förebragta bevisningen eller gjort sig skyldig till en klart oriktig lagtolkning eller rättstillämpning; däråt kan ingenting göras. Anledningen till att man inlagit denna ståndpunkt ligger tydligen först och främst däri, att det ordinära instanssystemet funnits utgöra en tillräcklig garanti för att bevisningen uppskattas och rättsreglerna tillämpas på ett riktigt sätt. Vidare har befarats att, därest fel i bevisuppskattning eller rättstillämpning, däri inbegripet lagtolkning, kunde utgöra grund för återbrytande, sådant skulle komma att sökas i den omfattning att prövningsmyndigheten i själva verket bleve en överinstans i förhållande till den domstol som avkunnat domen, alltså i stor utsträckning högsta instansen själv. Det torde också hava stått klart att domstolarnas anseende skulle bliva i hög grad lidande om det vore part obetaget att på vilka processuella grunder som helst söka återbrytande. En regel av sådant innehåll skulle med skäl kunna betecknas som ett uttryck för misstro till domstolarnas förmåga av riktig bevisuppskattning och rättstillämpning.

Det synes icke kunna anses tvivelaktigt att den principiella ståndpunkt gällande rätt och lagförslagen inlagit till frågan om grunderna för återbrytande av dom förtjänar anslutning. Att införa en allmän befogenhet för part att på processuell grund söka återbrytande kan sålunda ej ifrågasättas. Härmed är dock icke sagt att ej i något fall skäl kunde finnas att utvidga möjligheten till återbrytande på processuell grund, så att felaktig bevisuppskattning eller oriktig rättstillämpning finge leda till återbrytande. Det kan näppeligen förnekas att fall kunna förekomma och jämväl förekommit då en doms materiella oriktighet, förorsakad av felaktig bevisuppskattning eller rättstillämpning, framstått som ett besvärande exempel på rättsordningens ofullkomlighet. Detta har givetvis i första hand varit till nackdel för den part som domen gått emot, då ett för honom viktigt rättsligt intresse icke erhållit lagens skydd. Än betydelsefullare torde emellertid vara de skadeverkningar på rättsordningen i dess helhet som i dylika fall kunna uppstå. Rättssäkerheten kan i vida kretsar komma att framstå såsom hotad och förtroendet för rättsskipningen lida avbräck. Det är uppenbart att dessa synpunkter väga tyngre i brottmål än i tvistemål och att de få en aldeles särskild styrka då det gäller brottmålsdom varigenom någon sakfällts för ett grövre brott. Att den som oskyldigt dömts för sådant brott, måhända av en domstol där ett flertal olika meningar om hans brottslighet framkommit, skall sakna varje möjlighet att erhålla rättelse därför att bevisuppskattning och rättstillämpning icke få angripas, torde knappast stå i överensstämmelse med allmän rättsuppfattning här i landet. Angelägenheten av att laga kraft kunna domar stå fast och att domstolarnas auktoritet skyddas kan icke anses väga tyngre än hänsynen till rättsuppfattningens krav på att den dömde i sådant fall skall kunna få sin sak ånyo prövad. Nådevägen kan ej här anlitas; vad den oskyldigt dömde söker är icke nåd utan rättvisa. Och det är uppenbarligen av största vikt att ej den meningen vinner utbredning, att möjligheten till upprättelse förvägras honom på mindre vägnade formella grunder.

Om alltså skäl tala för att de processuella grunderna för återbrytande utvidgas så att även fel i bevisuppskattning eller rättstillämpning få i sådant hänseende åberopas (extraordinärt återbrytande), är det emellertid klart att denna möjlighet att erhålla återbrytande bör mycket strängt begränsas. Först och främst synes återbrytande endast kunna ifrågasättas till förmån för den som sakfällts för brott. En frikännande dom bör vara orubblig om icke någon ordinär grund för återbrytande kan åberopas. Detta står i överensstämmelse med den hävdvunna och utan tvivel sakligt grundade upp-

fattningen, att möjligheten till återbrytande bör vara mera vidsträckt då det gäller att återbryta dom till den tilltalades förmån än när fråga är om ny prövning till hans nackdel. Det är angelägnare att bereda den oskyldigt dömda upprättelse än att fälla den som en gång lyckats undgå ansvar. Men även en utsträckning av möjligheten till återbrytande till den sakfällades förmån synes böra vara betingad därav, att synnerligen vägande skäl föreligga till undantag från regeln att bevisuppskattning och rättstillämpning ej må angripas. Härför tala med styrka de ovan anförda skäl varpå denna regel grundats och vilka endast för sällsynta undantagsfall kunna medgiva ett avvikande från densamma.

Att domen då extraordinärt återbrytande skall ske måste framstå såsom materiellt oriktig synes vara självklart; har felaktig bevisuppskattning eller rättstillämpning icke medfört en oriktig dom finnes uppenbarligen ej skäl att på denna grund återbryta densamma. Vidare synes givet att det extraordinära återbrytandet icke får äga rum när det brott varför den tilltalade sakfällts är av mindre allvarlig natur, eller då det blott kan bliva fråga om gärningens hänförande under en något mildare straffskala eller om en nedläggning av straffet inom den stadgade latituden. I dessa senare fall bör nådevägen anlitas eller ock därest straffet utstått ersättning därför beredas. För användning av extraordinärt återbrytande torde som regel böra fordras att frihetsstraff ådömts och att det finnes sannolikt att den tilltalade efter ny prövning kommer att frikännas eller brottet hänföras under en väsentligt mildare straffbestämmelse än den som tillämpats. Endast om så är förhållandet synes det egentliga motivet till anordnande av extraordinärt återbrytande, angelägenheten att upprätthålla förtroendet för rättsskipningen, kunna anses vara för handen. Därest emellertid såsom nedan ifrågasättes prövningen av frågan huruvida i det konkreta fallet det kan anses vara av synnerlig vikt att återbrytande äger rum anförts åt särskilt kvalificerade myndigheter, torde det icke vara av nöden att närmare angiva betingelserna för återbrytande ur nämnda synpunkt. Ej heller lär det vara behövt att i övrigt mera utförligt bestämma förutsättningarna för återbrytande. I synnerhet om man i det väsentliga bibehåller oförändrade hittills gällande stadganden med deras knappa avfattning och därav följande ofullständighet synes det önskvärt att icke binda den beslutande myndigheten genom uppställande av regler, som kunde utesluta möjligheten att återbryta dom i något fall där detta dock av starka skäl vore betingat. Rätten att besluta om återbrytande måste naturligen, icke minst i här avsedda fall vilkas behandling kräver den högsta grad av omdömesförmåga och ansvarskänsla, anföras åt en myndighet vars kvalifikationer utgöra en tillräcklig garanti för att den utan stöd av detaljerade lagbestämmelser kan på ett tillfredsställande sätt lösa den förelagda uppgiften.

Enligt nu gällande rätt prövas som ovan anförts frågor om återbrytande av dom jämlikt 31 kap. rättegångsbalken av högsta domstolen, åt vilken § 18 regeringsformen överlämnar att utöva Konungens befogenhet i förevarande avseende. De svenska lagförslagen ifrågasätta såsom jämväl framgår av vad tidigare anförts icke någon ändring härutinnan. Det synes icke föreligga anledning att tillägga annan myndighet än högsta domstolen befogenhet att besluta om återbrytande i de särskilda fall då sådant skulle föreligga på annan grund än nu gällande lag stadgar. Tvärtom torde icke hos någon annan vare sig judiciell eller administrativ myndighet kunna antagas föreligga de förutsättningar för ett vidsynt och samvetsgrant bedömande av frågor rörande extraordinärt återbrytande, vilka äro tillfinnandes hos högsta domstolen. Det skulle näppeligen heller vara möjligt att skapa en särskild utanför den nuvarande organisationen stående instans som kunde

anses mera kvalificerad härtill. Inrättandet av en dylik instans skulle för övrigt icke vara utan betänkligheter med hänsyn till den verkan detta kunde få på domstolarnas ställning i den allmänna opinionen. Den misstanke som på vissa håll yppats, att högsta domstolen skulle vara mindre benägen att bevilja återbrytande för att icke rubba auktoriteten hos dess egna och möjligen också andra instansers avgöranden, torde sakna berättigande. Om högsta domstolen hittills måhända syntens eller annan kritiker följa en alltför restriktiv praxis i fråga om att bevilja återbrytande, har detta utan tvivel berott på att högsta domstolen icke med stöd av gällande lag kunnat gå längre. Anledning torde ej finnas att antaga annat än att högsta domstolen därest möjligheten att bevilja återbrytande vidgas kommer att utnyttja denna möjlighet i den utsträckning lagstiftaren avsett.

Om alltså avgörandet av frågor om extraordinärt återbrytande av dom bör förbehållas högsta domstolen, inställer sig spørsmålet huruvida i dessa fall liksom vid återbrytande i övrigt det bör stå part öppet att med ansökan om återbrytande vända sig omedelbart till högsta domstolen. Skulle en sådan befogenhet tillerkännas för brott sakfällda personer måste man utan tvivel vänta sig, att ett stort antal ansökningar om återbrytande komme att ingivas till högsta domstolen, vilkens tid och arbetskraft skulle i ej obetydlig grad bliva tagen i anspråk för dessa ansökningars behandling. Därmed skulle ock den undantagskaraktär, som måste tillkomma återbrytande på grund av oriktig bevisuppskattning eller rättstillämpning, i väsentlig mån komma att utplånas. Det synes därför oundgängligt att finna en form för en förberedande behandling och gallring av de fall då återbrytande begäres på här avsedda grund. Denna form måste bereda garanti såväl för att de fall där ett allmänt intresse kräver möjlighet till ny prövning bliva beaktade, som ock för att en rationell utrensning sker av de säkerligen långt talrikare mål, i vilka utan att dylikt intresse föreligger ansökan om extraordinärt återbrytande försökes såsom en sista utväg till ändring. Det synes då vara naturligt och lämpligt att för denna maktpåliggande prövning anlita de myndigheter, vilka hava såsom särskild uppgift sig ålagt att övervaka rättsvården i riket, nämligen justitiekanslern samt riksdagens justitieombudsman och militieombudsman. Det lider intet tvivel att dessa ämbetsmän skulle komma att med framgång lösa uppgiften att pröva frågor om extraordinärt återbrytande och där anledning föreligger göra ansökan om sådant återbrytande hos högsta domstolen. Deras ställning som åklagare lär icke hindra att sagda uppgift anförtros dem, enär enligt modern rätt åklagare allmänt tillägges befogenhet att göra ansökan om återbrytande till förmån för den tilltalade, en regel som processkommissionen föreslagit till införande hos oss och vilken för övrigt redan tillämpats i vår praxis (N. J. A. 1933 s. 216 med flera rättsfall). Genom att nämnda ämbetsmän underkastade ärenden rörande extraordinärt återbrytande en förberedande prövning skulle högsta domstolens befattning med dessa komma att högst väsentligt inskränkas; i de sannolikt ganska fåtaliga fall då framställning om återbrytande komme att göras skulle ärendena föreligga i sådant skick att deras avgörande ej bleve mycket betungande. Klart är visserligen att ifrågasvarande åklagarmyndigheters arbetsbörda komme att i motsvarande grad ökas, men beaktas bör, att hos nämnda myndigheter endast en ämbetsman bleve sysselsatt med handläggning av förevarande ärenden medan i högsta domstolen en hel avdelning skulle tagas i anspråk, och vidare att en ej obetydlig del av arbetet torde kunna utföras av underordnade tjänstemän. Möjligheter lära ej heller saknas att i mån av behov lätta de nämnda åklagarmyndigheternas arbetsbörda i övrigt.

Den lagstiftning som skulle föranledas av här ifrågasatta utsträckning av

rätten att få dom återbruten torde kunna begränsas därhän, att till 31 kap. 3 § rättegångsbalken fogas ett nytt stycke upptagande bestämmelser om vad ovan benämnts extraordinärt återbrytande. Någon allmän omreglering av stadgandena om återbrytande synes icke för här ifrågasatta reform vara erforderlig eller ens tillräddig med hänsyn till det nu pågående arbetet med ny allmän processlagstiftning. De brister som frånsatt begränsningen av grunderna för återbrytande vidlåda lagens nuvarande reglering av berörda institut torde icke vara av den art att tidpunkten då nämnda allmänna lagstiftning kan bli genomförd ej kan i övrigt avvaktas. Vid sådant förhållande lär ett föregripande av denna lagstiftning böra undvikas. Vid sidan om berörda lagändring torde bestämmelser om justitiekanslerns, justitieombudsmannens och militieombudsmannens befattning med frågor om extraordinärt återbrytande böra införas i instruktionerna för dessa ämbetsmän.

Med ledning av vad sålunda anförts hava upprättats utkast till dels lag om tillägg till 31 kap. 3 § rättegångsbalken, dels kungörelser om ändring i gällande instruktioner för justitiekanslersämbetet samt för riksdagens justitieombudsman och militieombudsman. Enligt § 96 regeringsformen skola instruktionerna för justitie- och militieombudsmännen utfärdas av riksdagen, som alltså har att besluta om ändringarna i nämnda instruktioner.

Utkastet till lag om tillägg till 31 kap. 3 § rättegångsbalken giver först uttryck åt regeln, att i det nya stycke som avses att fogas till nu gällande stadgande behandlas fall av återbrytande som icke omfattas av nämnda stadgande. Något närmare angivande av vilka dessa fall äro har icke ansetts erforderligt eller ens lämpligt med hänsyn till vad ovan framhållits om önskvärdheten av att myndigheterna ej onödigt bindas i tillämpningen av stadgandet om extraordinärt återbrytande. Av det förut sagda framgår emellertid, att under stadgandet komma fall där domen framstår såsom materiellt oriktig på grund av felaktig bevisuppskattning eller oriktig lagtolkning eller rätts-tillämpning. Hinder finnes emellertid ej att använda den föreslagna bestämmelsen även i andra fall där möjlighet till ny prövning synes böra beredas. Återbrytandets undantagskaraktär markeras dels genom stadgandet att det skall finnas vara av synnerlig vikt att målet ånyo varder prövat, dels ock genom bestämmelsen att endast justitiekanslern, justitieombudsmannen och militieombudsmannen äga göra ansökan om återbrytande. På dessa ämbetsmän ankomma prövning och avgörande av frågan huruvida det kan anses vara av synnerlig vikt att möjlighet till ny rättegång beredes. Såsom ovan framhållits torde anledning ej finnas att närmare bestämma när det skall anses vara av synnerlig vikt att möjlighet öppnas till ny prövning; de beslutande myndigheterna lära utan tvivel dessförutan komma att på ett tillfredsställande sätt tillvarataga de intressen av allmän och enskild art som härvidlag göra sig gällande. Enligt numera i praxis tillämpade regler göres ansökan om återbrytande till förmån för sakfälld av denne själv eller av åklagaren; det synes emellertid naturligt att initiativ till extraordinärt återbrytande endast må tagas av den sakfällda i form av begäran hos någon av de nämnda högre åklagarmyndigheterna. Det kunde måhända synas som om ett allmänt intresse av återbrytande skulle kunna tänkas föreligga i något fall då den sakfällda själv ej tager initiativ, men avsevärd praktisk betydelse torde ej tillkomma denna möjlighet och man torde böra taga hänsyn till den sakfälldes genom underlåtenhet att taga initiativ uttryckta önskan att det må bero vid den fällda domen. Konungen har tillagts befogenhet att efter ansökan av behörig myndighet återbryta domen när skäl därtill är. Med detta uttryck avses att befogenhet till återbrytande skall föreligga då det finnes sannolikt, att domen är materiellt oriktig och att den sakfällda efter ny prövning kommer att frikännas eller brottet hänföras under en väsentligt

mildare straffbestämmelse än den som tillämpats. Att binda prövningen vid närmare angivna förutsättningar har icke ansetts behövt eller lämpligt.

Ändringarna i instruktionerna för justitiekanslersämbetet, justitieombudsmannen och militieombudsmannen ålägga dessa myndigheter att pröva gjord framställning rörande ansökan om återbrytande och att om laga anledning därtill finnes göra sådan ansökan. En fråga som här framställer sig är den huruvida skyldighet att pröva framställning skall föreligga då samma framställning avvisats av annan av de nämnda myndigheterna i fall då konkurrerande kompetens dem emellan är för handen. Det har ej ansetts nödigt eller lämpligt att i nämnda hänseende begränsa den sakfälldes möjlighet att få till stånd återbrytande. En föreskrift om att förut hos annan myndighet gjord framställning utan vidare skall avvisas kan lätteligen kringgås genom omformulering av framställningen med åberopande av ytterligare något skäl för återbrytande. Den olägenhet som ligger däri att en myndighet kan i en viss fråga om återbrytande komma till skiljaktigt resultat gentemot en annan myndighet torde svårligen kunna undvikas. Närmare föreskrifter om innehållet av ansökan om återbrytande synas ej erforderliga.

Stockholm den 19 december 1935.

Ake Hassler.

Georg Stjernstedt.

U t k a s t

till

Lag om tillägg till 31 kap. 3 § rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, att till 31 kap. 3 § rättegångsbalken skall fogas ett nytt, andra stycke av följande lydelse.

Finner i annat fall än i första stycket sägs justitiekanslern eller ock riksdagens justitieombudsman eller militieombudsman det vara av synnerlig vikt, att mål vari någon genom laga kraft ägande dom sakfällts för brott ånyo varder prövat, göra på begäran av den sakfällde ansökan därom och bryte Konungen domen åter när skäl därtill är.

Denna lag träder i kraft dagen efter den då lagen, enligt därå meddelad uppgift, utkommit från trycket i Svensk Författningssamling.

U t k a s t

till

Kungörelse om ändrad lydelse av 4 § instruktionen för justitiekanslers- ämbetet den 25 oktober 1918 (nr 827).

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna, att 4 § i instruktionen den 25 oktober 1918 för justitiekanslersämbetet sådant detta stadgande lyder jämlikt kungörelsen den 31 december 1921 (nr 852), skall erhålla följande ändrade lydelse:

4 §. Justitiekanslerns ämbetsplikter — — — till Kungl. Maj:t inkomma; att, där någon begär att justitiekanslern jämlikt 31 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken skall göra ansökan om återbrytande av dom, pröva ärendet och om laga anledning därtill finnes göra ansökan om att domen må vardas återbruten;
att granska — — — varde stadgat.

Denna kungörelse träder i kraft dagen efter den då kungörelsen, enligt därå meddelad uppgift, utkommit från trycket i Svensk Författningssamling.

U t k a s t

till

Kungörelse om ändrad lydelse av instruktionen den 14 maj 1915 (nr 132) för riksdagens justitieombudsman.

Kungl. Maj:t har — sedan riksdagen beslutat viss ändring i instruktionen den 14 maj 1915 för riksdagens justitieombudsman — funnit gott till allmänhetens kännedom kungöra nämnda ändring, så lydande:

20 §. Begär någon, att justitieombudsmannen jämlikt 31 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken skall göra ansökan om återbrytande av dom, bör justitieombudsmannen, där domen avkunnats av annan domstol än krigsdomstol, pröva ärendet och om laga anledning därtill finnes göra ansökan om att domen må vardas återbruten.

21—26 §§. Lika lydande med nuvarande 20—25 §§.

Denna kungörelse träder i kraft dagen efter den då kungörelsen, enligt därå meddelad uppgift, utkommit från trycket i Svensk Författningssamling.

U t k a s t

till

**Kungörelse om ändrad lydelse av instruktionen den 14 maj 1915 (nr 133)
för riksdagens militieombudsman.**

Kungl. Maj:t har — sedan riksdagen beslutat viss ändring i instruktionen den 14 maj 1915 för riksdagens militieombudsman — funnit gott till allmänhetens kännedom kungöra nämnda ändring, så lydande:

19 §. Begär någon, att militieombudsmannen jämlikt 31 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken skall göra ansökan om återbrytande av dom, bör militieombudsmannen, där domen avkunnats av krigsdomstol, pröva ärendet och om laga anledning därtill finnes göra ansökan om att domen må varda återbruten.

20—24 §§. Lika lydande med nuvarande 19—23 §§.

Denna kungörelse träder i kraft dagen efter den då kungörelsen, enligt därå meddelad uppgift, utkommit från trycket i Svensk Författningssamling.

Bilaga B.

Justitiekanslersämbetet.*Till Konungen.*

Sedan justitiekanslersämbetet genom nådig remiss den 31 december 1935 anbefallts avgiva yttrande över upprättad P. M. angående utsträckt möjlighet att återbryta dom varigenom någon sakfällts för brott, får ämbetet i underdånighet anföra följande.

Förslaget lämnar nuvarande, i 31 kap. 3 § rättegångsbalken upptagna bestämmelse om resning orubbad. Har part funnit nya skäl, kan han alltså hos Högsta Domstolen söka resning. Men i ett tillagt andra stycke till paragrafen har föreslagits en utvidgning av resningsinstitutet sålunda att i brottmål skulle till förmån för den sakfällde resning kunna ske jämväl i andra fall, d. v. s. oaktat nya skäl ej tillkommit. I dessa fall skulle emellertid en preliminär prövning ske av justitiekanslern eller justitieombudsmannen respektive militieombudsmannen, vilka — i händelse de funne fog för resning — skulle föra frågan vidare till Högsta Domstolen.

Innebörden i det nya stycket torde i huvudsak vara att återbrytande av lagakraftvunnen dom kan motiveras med att domstolen förmenas hava bort komma till annat slut med stöd redan av det material som varit för domstolen tillgängligt. För korrigerings av felaktiga domar har samhället ställt till förfogande överinstanser dit den missnöjde kan hänvända sig för rättelses ernående. Uppenbarligen är det för rättssäkerheten av största vikt att sedan, eventuellt efter anlitande av tillgängliga ordinära rättsmedel, slutlig dom fallit, vid denna ock må förbli. Väl framträder detta intresse mindre markerat i brottmål, när fråga är om ändring till sakfälls förmån, men liksom i civilmålen behandlas vanligen även i brottmålen olika anspråk, beträffande vilka parterna måste någon gång få ett bindande besked om vad de hava att rätta sig efter för sina vidare dispositioner. Det är icke utan starka skäl som lagen hållit möjligheten att återbryta dom inom snäva gränser. Då vår lag omöjligt efter resning allenast där nya för målets bedömande betydelsefulla omständigheter tillkommit, torde densamma icke hava intagit en strängare ståndpunkt i frågan än i allmänhet andra länders lagstiftning ansett nödig.

Justitiekanslersämbetet vill icke förneka att resningsinstitutet kan i någon mån behöva revideras. Det synes exempelvis böra närmare klagöras i vad mån processuella fel böra få inverka. Men då i förslaget synes främst hava åsyftats att möjliggöra en omprövning huruvida domstol (exempelvis Högsta Domstolen) på det för densamma tillgängliga materialet kommit till ett riktigt slut i saken, har man, utan att förläna resningsprövningen någon högre kvalifikationsgrad än som står till buds inom gällande instanssystem och utan att inordna densamma i detta system, i verkligheten givit resningsinstitutet en funktion motsvarande den som skulle hava tillkommit en nybildad högre instans. Ämbetet finner den föreslagna, allmänt hållna bestämmelsen ägnad att allvarligt rubba den fasthet och stadga som är nödvändig i varje instansordning.

Såsom resningsskäl omnämner promemorian av domstol begånget fel i bevisuppskattning eller rättstillämpning. I förra hänseendet riktar sig kritiken mot resultatet av domstolens avvägning och värdesättning av det å ömse sidor förebragta bevismaterialet, en väsentligen icke juridisk-teknisk fråga, i vilken den tilltalade, som själv bäst vet om han är skyldig eller ej, har de bästa förutsättningar att bedöma huruvida han bör låta sig åtnöja med domen eller söka ändring i högre instans. Bryr han sig icke om, att utnyttja tillgängliga ordinära rättsmedel, synes i förevarande fall icke försvarligt att bereda honom annan väg att få till stånd en omprövning. Över Högsta Domstolens dom får han dock icke besvära sig. Beträffande sådan dom skulle då gälla det uttalandet i promemorian att det knappast torde stå i överensstämmelse med allmän rättsuppfattning här i landet att den som oskyldigt dömts, måhända av en domstol där ett flertal olika meningar om hans brottslighet framkommit, skulle sakna varje möjlighet att erhålla rättelse därför att bevisuppskattning icke får angripas. Här må dock erinras om vad ämbetet tidigare anfört ur principiell synpunkt. Om man nu tänkte sig att, efter resning, Högsta Domstolen med annan sammansättning än vid den förra domens meddelande skulle, måhända återigen med yppade meningskiljaktigheter, komma till annat resultat än i den förra domen, vad förläna den senare större auktoritet? Och vore det icke oförmligt och för rättskipningen betänkligt om det tillätes att ställa en instansavdelning som kritisk granskare i en redan av annan, likvärdig instansavdelning ur olika synvinklar genomdiskuterad omdömesfråga? Av praktiska skäl måste ju ock samhället någonstans draga en gräns för omprövningarna. Och härutinnan må bemärkas att i vårt land, i motsats mot vad fallet är i en del andra

länder, bevisfrågan får dragas ända upp till högsta instans och att för närvarande är under övervägande att genom ökad muntlighet bereda andra instansens bevisprövning större tillförlitlighet.

De ovan beträffande bevisprövningen anförda synpunkterna äro väsentligen tillämpliga jämväl när frågan gäller den rättstillämpning som kommit till uttryck i en dom. Särskilt framtråda de då begäran om ny prövning på extraordinär väg avser i doktrin och praxis omdiskuterade tolkningsfrågor. Det finnes dock på detta område en grupp fall, där det icke kan råda mer än en mening därom att meddelad straffdom strider mot gällande lag och där rättskänslan kräver att rättelse må ske. Ämbetet syftar här på sådana, dessbättre icke ofta förekommande uppenbara förbiseenden som exempelvis att iterationsstraff felaktigt ådömts, att kumulering av straff skett utan iakttagande av lagstadgad begränsning, att uppenbart felaktig tillämpning av konkurrensreglerna lett till högre straff, att påföljd ådömts som icke inträder annat än i samband med strängare straff än det i målet utdömda, att ny lag tillämpats där gammal lag bort gälla eller omvänt, att strafflatituden i åberopat lagrum överskridits, att straff ådömts oaktat preskription inträtt eller att villkorlig dom förklarats förverkad i anledning av att den dömde begått nytt brott, ehuru detta förövats först efter prövotidens slut. Även här kan visserligen ställas anspråk på att rättelse sökes på ordinarie väg och det må, där så behövs, tillses att den dömde får sakkunnigt biträde för bevakande av hans intresse. Men man ställes dock lätt inför fall där det bjuder emot att låta den tilltalade umgälla att han exempelvis genom nöjdförklaring närmast efter domen avskurit sig från rätten att fullfölja i förlitan på att domstolen i dessa för honom ofta främmande juridisk-tekniska frågor förfarit i överensstämmelse med lagens föreskrifter. De principiella synpunkterna på frågan om utvidgning av resningsinstitutet tala dock närmast för att såsom korrektiv mot stötande konsekvenser i här förvarande hänseende alltjämt begagna benådningsrätten som i dessa fall — ehuru under en för dem vilseledande benämning — hittills haft en viktig uppgift. Om emellertid möjlighet till resning i nu avsedda fall anses böra införas, torde såsom en förutsättning för en dylik utvidgning av institutet böra uppställas fordran på att tillämpningen av härom meddelade bestämmelser låter sig klart avgränsas till nämnda fall.

Såsom förut nämnts skulle enligt förslaget justitiekanslern eller justitieombudsmannen respektive militieombudsmannen pröva ansökningar om resning enligt den nya bestämmelsen. Ämbetet finner i och för sig intet att erinra mot att en prövning av ifrågavarande slag anförtros åt en åklagarmyndighet vilken väl har att tillse det brott bliva beivrade men vars verksamhet i lika mån präglas av intresset att rätt vederfares alla.

En med förslaget i denna del förknippad olägenhet är dock att anordningen med två olika linjer för behandling av resningsansökningar vållar en viss oklarhet i de som man kan förvänta icke sällsynta fall då sökande, jämte det han förmenar bevismaterialet hava blivit oriktigt bedömt, tillika åberopar nya omständigheter.

Prövningen av ansökningarna måste, såsom i promemorian uttalats, beräknas komma att medföra ett avsevärt arbete. Väl får antagas att rätts-tillämpningsfallen icke bliva numerärt betydande, och icke sällan torde man för prövningen kunna ur handlingarna extrahera rättsfrågan utan genomgående av hela materialet. I vilken utsträckning åter omprövning av bevisningen kommer att påkallas undandrager sig all beräkning med beaktande av att tilltalad, som bestritt skuld, väl i allmänhet tycker sig ha anledning vara missnöjd med domstolens bevisvärdering. Man torde kunna utgå från

att huvudparten ärenden skulle komma att gälla bevisfrågan, och i dessa fall kräver prövningen förtrogenhet med materialet i dess helhet.

Så som förslaget utformats i fråga om förutsättningarna för resning finner ämbetet alltså förklarligt att utredarna, trots ovan påpekade olägenhet, känt behov av att genom föreskrift om en preliminär gallring undvika den ökade arbetsbelastning för Högsta Domstolen som förslaget eljest skulle medföra. Då i promemorian uttalas att den föreslagna anordningen komme att i motsvarande grad öka ifrågavarande åklagarmyndigheters arbetsböda, vill ämbetet emellertid framhålla att frekvensen ansökningar med visshet kan beräknas bliva icke obetydligt större med denna anordning. Att vända sig till dessa myndigheter kostar intet, och då att döma av vissa uttalanden i promemorian förutsatts att prövningsmyndigheten icke skulle inskränka sig till att pröva materialet i det skick, vari det framlagts, utan synes hava tillagts en mera positiv uppgift, jämförlig med ett partsombuds, blir den bekväma anordningen ägnad att befordra tillkomsten av mindre välbetänkta och dåligt preparerade framställningar, hopkomna utan sakkunnig medverkan. Ytterligare kan nämnas att då erfarenheten visat att årligen ett icke ringa antal klagoskrifter underställas såväl justitiekanslerns som justitieombudsmannens granskning, jämväl nu ifrågavarande ärenden förmodligen komme att i viss omfattning bliva föremål för dubbelprövning. Förslagets genomförande skulle uppenbarligen kräva en förstärkning av justitiekanslersämbetets redan hårt ansträngda arbetskrafter.

I promemorian uttalas att resning bör ifrågakomma endast där en omprövning är av synnerlig vikt. Ämbetet håller för sannolikt att en allmänt hållen bestämmelse sådan som den nu föreslagna skulle ge anledning till många framställningar som icke fylla det angivna kravet. Och just på det område — bevisfrågan — där man kan förvänta sig det största antalet ärenden torde endast i sällsynta undantagsfall resning kunna ifrågasättas. Att sålunda offentlig myndighet belastas med ett övervägande improduktivt arbete av avsevärd omfattning synes utgöra ytterligare en allvarlig erinran mot förslaget utöver de invändningar av principiell art som tidigare anförts.

På grund av vad sålunda anförts anser justitiekanslersämbetet sig böra avstyrka en lagändring i överensstämmelse med de föreslagna riktlinjerna.

Stockholm den 29 januari 1936.

Underdånigst

K. G. HJÄRNE.

Sten Fallenius.

Bilaga C.

Riksdagens Justitieombudsman.

Till Konungen.

Genom remiss den 31 december 1935 har Eders Kungl. Maj:t berett riksdagens justitieombudsman tillfälle att avgiva utlåtande över upprättad promemoria angående utsträckt möjlighet att återbryta dom varigenom någon sakfällts för brott.

I anledning härav får jag i underdånighet anföra följande.

I 31 kap. rättegångsbalken äro bestämmelser givna om huru dom må återbrytas, som vunnit laga kraft. Däröfver stadgas i 3 §, att om någon funnit nya skäl och menar, att dom som vunnit laga kraft därmed kan hävas, äger han söka Konungens lov, att saken ånyo må skärskådas. Enligt regeringsformen § 18 prövas sådan ansökan av högsta domstolen. Bifalles ansökningen, skall sökanden hänvisas att anmäla målet hos den rätt, som sist dömt däri. Innan sökanden får där förete sina skäl, skall han avlägga en ed av den innebörd, att han ej förr känt dem eller förstått, att de varit av sådan vikt, och att han ej därmed söker uppehålla och skada sin vederpart i hans rätt utan tror sig hava orsak att driva dem. Mål om ansvar för brott torde numera av högsta domstolen återförvisas till den lägre rätten, utan att för målets upptagande föreskrives anmälan av sökanden, och föreskriften om edgång kommer då ej heller i fråga att tillämpas.

Såsom i promemorian påpekats har uttrycket »skäl» i 31 kap. 3 § rättegångsbalken i praxis uppfattats såsom åsyftande faktiska omständigheter eller bevis av betydelse för prövningen av det rättskraftigt avgjorda målet, vilka förelegat vid den tid målet avdömdes. Felaktig uppskattning av i målet förebragt bevisning eller oriktig lagtolkning eller rättstillämpning anses däremot icke såsom skäl att återbryta dom. Fordran på att skäl skall vara »nytt» innebär, att det ej åberopats i målet och att det icke varit för sökanden känt när målet handlades eller att han icke då insett eller bort inse dess betydelse för avgörandet.

Enligt det vid promemorian fogade lagutkastet skulle till 31 kap. 3 § rättegångsbalken läggas ett nytt, andra stycke av innehåll, att därest i annat fall än i första stycket sägs justitiekanslern eller ock justitieombudsmannen eller militieombudsmannen finner det vara av synnerlig vikt, att mål vari någon genom lagakraftgående dom sakfällts för brott ånyo varder prövat, skall han på begäran av den sakfällde göra ansökan därom hos Konungen, som då har att bryta domen åter, när skäl därtill äro.

Enligt detta utkast skulle alltså återbrytande av lagakraftgående dom kunna ske även då »nya skäl» icke föreligga. Utkastet angiver icke närmare, i vilka fall återbrytande utan sådana skäl (extraordinärt återbrytande) skulle kunna ifrågakomma. Enligt vad i promemorian framhålles skulle emellertid under stadgandet komma fall, där domen framstår såsom materiellt oriktig på grund av felaktig bevisuppskattning eller oriktig lagtolkning eller rättstillämpning. Den föreslagna bestämmelsen skulle emellertid kunna användas även i andra fall, där möjlighet till ny prövning synes böra beredas.

Den gällande svenska rättens ståndpunkt i fråga om förutsättningarna för återbrytande av lagakraftvunnen dom överensstämmer i huvudsak med de moderna utländska lagarnas ävensom med vad under reformarbetet på rättegångsväsendets område hos oss föreslagits. Den ledande principen har varit, att själva det sätt varpå domstolen prövat det i målet förebragta materialet icke får återopas som grund för återbrytande. Det nu framlagda förslaget bryter med denna princip i en utsträckning, som synes mig ägnad att ingiva betänkligheter ur rättssäkerhetens synpunkt. Särskilt den omständigheten att genom dom i brottmål i regel även anspråk av ekonomisk art prövas och att alltså återbrytande av domen kan medföra rubbning av ekonomiska förållanden, vilka bort kunna anses slutgiltigt ordnade sedan domen vunnit laga kraft, bör mana till försiktighet med ökning av möjligheterna för sakfälld person att erhålla återbrytande av domen.

Enligt nu ifrågavarande förslag skulle extraordinärt återbrytande kunna erhållas även i sådana fall, då den sakfällde underlåtit att i vanlig ordning besvara sig hos högre instans. Att för dylikt fall medgiva den sakfällde rätt att söka återbrytande under återopande av felaktig värdering från domstolens sida av det i målet prövide bevismaterialet synes mig icke böra ifrågakomma. Men även för de fall, då den sakfällde icke försummat att anföra besvär, torde det ej vara tillrådligt att öppna möjlighet till återbrytande på den grund att domstolen (i dessa fall vanligen högsta domstolen) skulle hava träffat sitt avgörande på grundval av felaktig uppskattning av bevisningen. Om en avdelning av högsta domstolen funnit den tilltalade överbevisad om brottet men den avdelning av domstolen, som sedan finge att pröva ansökan om domens återbrytande, komme till ett motsatt resultat, vilken garanti finnes för att den senare avdelningens bevisprövning är riktigare än den förras? Och ännu betänkligare ställer sig saken, om den fällande domen varit enhällig men beslutet i den senare avdelningen fattats med exempelvis en rösts majoritet. I detta sammanhang må påpekas, att risken för felaktig dom på grund av oriktig bevisuppskattning borde vara mindre i vårt land än i sådana länder, där bevisfrågan icke får bliva föremål för den högsta instansens prövning. Vål är det sant att vår rättegångsordning är behäftad med betydande olägenheter i fråga om bevisföring och bevisprövning, men dessa olägenheter torde genom den väntade rättegångsreformen bliva avhjälpta. Det må för övrigt bemärkas, att inom justitiedepartementet utarbetats lagförslag, åsyftande att redan med nuvarande rättegångsordning genom ökad muntlighet i hovrätterna skapa större rättssäkerhet.

Vad härefter angår frågan, huruvida felaktig rättstillämpning bör kunna utgöra grund för doms återbrytande, synes mig den nu gällande rättens ståndpunkt i viss mån vara för sträng. Härvid åsyftas sådana fall, då vederbörande domstol gjort sig skyldig till ett uppenbart förbiseende och det alltså icke kan föreligga mer än en mening i fråga om domens oriktighet. I händelse av sådant förbiseende, men däremot icke i övriga fall av felaktig rättstillämpning, torde möjlighet böra finnas till återbrytande för erhållande av rättelse. Emellertid må framhållas svårigheten att utforma en lagbestämelse så avfattad, att vid tillämpningen därav fallen av uppenbart förbiseende bliva klart avgränsade från de fall, där frågan om domens riktighet är en mer eller mindre svår tolkningsfråga.

Skulle emellertid trots de tungt vägande invändningar, som kunna framställas däremot, lagändring komma till stånd, som i den utsträckning utkastet angiver vidgar möjligheterna till återbrytande av dom, torde det vara ofrånkomligt att ansökningarna om extraordinärt återbrytande underkastas en förberedande behandling och gallring, så att endast de ansökningar, för vilka synnerliga skäl kunna återopas, komma under högsta domstolens pröv-

ning. Då uppstår emellertid den svårösta frågan, å vilken eller vilka det skall ankomma att utföra den erforderliga förberedande prövningen. Promemorians författare hava funnit det naturligt och lämpligt, att denna krävande uppgift anförtros åt justitiekanslern, justitieombudsmannen och militieombudsmannen. Onekligen kunna vissa skäl anföras för en sådan lösning av frågan. Mot förslaget i vad det avser att tilldela justitieombudsmannen och militieombudsmannen ställning av förprövningsinstans tala dock skäl, som enligt mitt förmenande väga tyngre än de, vilka kunna åberopas för förslaget härutinnan. Den uppgift, som enligt lagutkastet skulle ankomma på riksdagens ombudsmän, skiljer sig till sin art väsentligt från ombudsmännens nuvarande kontrollerande verksamhet. Ingripande av justitieombudsmannen eller militieombudsmannen mot domare eller andra tjänstemän förutsätter att vederbörande gjort sig skyldig till tjänstefel. Sådant fel skulle där emot icke behöva vara förutsättning för att justitieombudsmannen eller militieombudsmannen skulle göra ansökan om återbrytande av dom i enlighet med de föreslagna bestämmelserna. Vederbörande ombudsman skulle enligt dessa hava att pröva det förebragta processmaterialet under anläggande av ungefär samma synpunkter som en överdomstol och skulle icke kunna inskränka sig till en undersökning, huruvida de som tidigare haft målet under behandling därvid begått tjänstefel av beskaffenhet att påkalla ombudsmannens ingripande.

Mot förslaget att inkoppla riksdagens ombudsmän såsom verksamma organ i den procedur, som skulle föregå extraordinärt återbrytande, synes mig även den omständigheten tala, att ombudsmännens föreslagna uppgift skulle få till indirekt följd, att innehållet i domstolarnas och i all synnerhet högsta domstolens utslag och övriga beslut i en helt annan omfattning än för närvarande bragtes under riksdagens och dess lagutskotts granskning i sammanhang med den årligen återkommande granskningen av ombudsmännens ämbetsförvaltning. På grund härav anser jag, att om förprövning av ansökningar om återbrytande skall äga rum, prövningen bör ankomma på Konungen underställd myndighet. Därest emellertid på sätt föreslagits jämväl riksdagens ombudsmän skulle tilläggas ställning av förprövningsinstans, synes det mig kunna ifrågasättas, huruvida icke stadgande om denna ombudsmännens nya uppgift bör införas i regeringsformen.

Ett lagfästade av det nu framlagda förslaget skulle säkerligen få till följd, att ett mycket stort antal sakfällda — antagligen så gott som alla vilka mot sitt nekande dömts för brott av svårare art — komme att söka utverka extraordinärt återbrytande och för sådant ändamål hänvända sig till justitiekanslern, justitieombudsmannen eller militieombudsmannen med hemställan att ansökan därom måtte göras. Icke minst torde härvidlag justitieombudsmannen komma att bliva betungad. Det torde kunna antagas, att i de flesta fall såsom skäl för domens återbrytande skulle komma att åberopas oriktig bevisuppskattning. För att kunna avgöra, huruvida påstående härom har fog för sig, måste i regel hela eller åtminstone större delen av processmaterialet genomgå. Ehuru man väl torde kunna utgå ifrån att skäl för återbrytande endast i sällsynta undantagsfall skulle finnas vara för handen, framgår likväl av det nyss sagda, att prövningen av ansökningarna kan beräknas medföra ett avsevärt arbete. Då justitieombudsmannens arbetsbörda redan nu är mycket tyngande, skulle en väsentligare ökning därav medföra risk för att ärendena icke kunna ägnas en så omsorgsfull prövning som erfordras. Beträffande den ökning av arbetsbördan, som förslagets genomförande skulle medföra för justitiekanslern och riksdagens ombudsmän, framhålles visser-

ligen i promemorian, att möjligheter ej torde saknas att i mån av behov lätta nämnda myndigheters arbetsbörda i övrigt. Huru denna lättnad skulle åvägabringas omnämnas emellertid icke.

Stockholm i justitieombudsmansexpeditionen den 1 februari 1936.

Underdånigst

Nils Ljunggren.

/Gösta Stenlund.

Bilaga D.

Riksdagens Militieombudsman.

Till Konungen.

Genom remiss den 31 december 1935 har militieombudsmannen beretts tillfälle att avgiva utlåtande över en P. M. angående utsträckt möjlighet att återbryta dom varigenom någon sakfällts för brott.

Med anledning härav får militieombudsmannen anföra:

Enligt 31 kap. 3 § rättegångsbalken kan dom i såväl tvistemål som brottmål, vilken vunnit laga kraft, återbrytas, om man funnit *nya* skäl och menar att dom därmed hävas kan. Man har då att söka Konungens lov att saken må ånyo skärskådas. Dylika ansökningar prövas i alla mål, som icke tillhöra regeringsrättens slutliga prövning, av högsta domstolen.

Uttrycket »skäl» anges i promemorian i praxis ha uppfattats såsom åsyftande faktiska omständigheter och bevis av betydelse för prövningen av målet; dessa skäl skola ha förelegat vid den tid då målet avgjordes. Att skälet skall ha varit »nytt» anses innebära, att det icke återopats i målet och att det icke varit för sökanden känt, när målet handlades, eller att han då icke insett eller bort inse dess betydelse för avgörandet. Efter återgivande av vissa exempel på fall, där resning beviljats, uppgives vidare, att i intet fall syntes rättsliga grunder ha föranlett återbrytande och att exempel torde saknas därpå att felaktig uppskattning av förebragt bevisning eller oriktig lagtolkning eller rättstillämpning ansetts såsom skäl att återbryta dom.

Efter en redogörelse för dels vissa utländska lagars ståndpunkt till frågan om återbrytande av dom, som vunnit laga kraft, dels ock vad i sagda ämne hos oss föreslagits under reformarbetet på rättegångsväsendets område framhålles vidare i promemorian: En lagstiftning i enlighet med vad processkommissionen ifrågasatt skulle på det hela taget endast innebära en närmare utveckling av redan antagna rättsgrundsatser; de omständigheter, som skulle giva rätt att få dom återbruten, skulle komma att tydligare och fullständigare än nu är fallet angivas i lagen. Såsom ytterligare grunder för återbrytande utöver dem, som kunna anses inrymda i nu gällande lags bestämmelser, upptogs processkommissionen allenast dels de fall att visst grövre

rättegångsfel förelupit dels ock att brottsligt förfarande med avseende å målet ägt rum. Den ledande principen för bestämmande av grunderna för återbrytande av dom sådana de hittills utformats vore, att själva det sätt, varpå domstolen prövat det material, som förelagts densamma, icke finge återopas som grund för återbrytande, där ej grövre rättegångsfel förelupit eller brottsligt förfarande med avseende å målet ägt rum. Domstolen kunde sålunda ha grundat sitt avgörande på en uppenbart felaktig uppskattning av den förebragta bevisningen eller gjort sig skyldig till en klart oriktig lagtolkning eller rättstillämpning, däråt kunde ingenting göras. Det är i första hand nu anförda olägenheter — att det sätt, på vilket domstolarna prövat det förelagda materialet, icke för närvarande utgjorde skäl för resning annat än vid fall av grövre rättegångsfel eller brottsligt förfarande med avseende å målet — det vid promemorian fogade lagutkastet åsyftar att avhjälpa. Återbrytande skulle enligt lagutkastet endast ifrågakomma till förmån för den som sakfällts för brott. Enligt motiveringen till lagutkastet skulle i regel fordras, att frihetsstraff ådömts och att det funnes sannolikt, att den tilltalade efter ny prövning komme att frikännas eller brottet komme att hänföras under en väsentligt mildare straffbestämmelse än den som tillämpats. Men man stannar ej vid att bereda möjlighet till resning vid fall av felaktig bevisuppskattning, oriktig lagtolkning och oriktig rättstillämpning. Resning skulle under nyss angivna förutsättningar kunna beviljas jämväl i andra fall, där möjlighet till ny prövning syntes böra beredas.

Då det måste förväntas att, därest en sådan befogenhet skulle tillerkännas för brott sakfälda personer, ett mycket stort antal ansökningar om återbrytande komme att ingivas, har det syntts oundgängligt att finna en form för en förberedande behandling och gallring av de fall, då återbrytande på här avsedd grund begäres. Denna förövning skulle åstadkommas på det sätt att sakfälld person, som på angiven grund önskade resning, finge därom framställa begäran hos justitiekanslern eller justitieombudsmannen eller i mål, som faller inom militieombudsmannens ämbetsområde, hos militieombudsmannen. På en var av dessa ämbetsmän skulle därefter ankomma att, där han efter prövning av målet funne det vara av synnerlig vikt, att målet bleve ånyo prövat, därom göra ansökan; varefter Konungen hade att bryta domen åter, när skäl därtill vore.

Rättegångsförfarandet i underrätt utmärkes för närvarande, åtminstone vad ett stort antal underdomstolar angår, av dess avsaknad av koncentration; handläggningen är i mål av krävande beskaffenhet ofta uppdelad på ett flertal rättegångstillfällen, ej sällan avbrutna av betydande tidsintervaller. Det inträffar, att parterna företrädas av ombud, som icke äro förtrogna med saken; framställda frågor kunna därför ej tillfredsställande besvaras. Utredningen genom hörande av vittnen får ej alltid önskvärd fullständighet; vittnena höras ej i parternas personliga närvaro och skilda vittnen om samma tilldragelse höras vid olika rättegångstillfällen. Vidare framstå gällande regler för bevisföring och bevisprövning såsom hinder för en riktig och fullständig utredning. Vid underrätterna på landet förekomma tillika växlingar på ordförande-posten. Det bör dock framhållas, att åtminstone vissa av dessa anmärkningar i mindre mån gälla handläggningen av grövre brottmål. Å andra sidan har i dessa mål bristen på kompetenta åklagare gjort sig mera kännbart gällande. Den utredning, som med tillämpning av en på sätt angivits bristfällig förhandlingsordning kan åvägbringas, sammanfattas i domstolens protokoll och protokollets innehåll är ensamt avgörande för underrättens dom i målet.

Vad överrätterna angår, där proceduren praktiskt taget hittills utslutande varit skriftlig, utgöres det material, varpå de ha att grunda sina domar, i huvudsak av underrättens protokoll.

En rättegångsordning av sålunda angiven beskaffenhet, behäftad med, förutom andra, nyss beskrivna brister, kan icke lämna den säkerhet för materiellt riktiga domslut, som bör utgöra kännetecknet å en fullgod rättegångsordning.

Då bristerna hänföra sig till de grundläggande principerna för rättegångsförfarandet, kan det emellertid ej förväntas att dessa olägenheter kunna avhjälpas genom partiella åtgärder. Vad som behöves är en reform från grunden, medförande koncentration i förfarandet, muntlighet i sakframställningen, fri bevisföring och bevisprövning, möjlighet att höra parterna under ansvar, reformering av protokollsföringen samt muntlig förhandling i överrättsförfarandet. Det behöves med andra ord att domstolen beredes vidgade möjligheter att utforska sanningen i den sak, som hänskjutits till domstolens bedömande, att domaren får tillfälle att grunda sitt avgörande på den bevisning han själv upptagit, på vad han själv vid rätten iakttagit, och icke såsom nu, på vad protokollet, måhända ofullständigt, återger av den utredning och bevisning, som med tillämpning av gällande förhandlingsmetod och principer för bevisning vid rätten åstadkommit.

Om alltså vårt rättegångsförfarande företer vissa allvarliga brister, böra å andra sidan verkningarna av dessa brister icke överskattas, icke i oförminskad omfattning hänföras till områden, där de sannolikt icke göra sig med full styrka gällande. Militieombudsmannen föranledes att framhålla dessa synpunkter av den anledningen att det föreliggande lagutkastet uppenbarligen utgår från den förutsättningen, att rättsskipningen för närvarande brister i säkerhet i sådan omfattning att den, som är oskyldig, kan riskera att bli ådömd svårare straff. Det anföres i detta avseende i promemorian, att domstolen *kan* hava grundat sitt avgörande på en »uppenbart felaktig uppskattning av den förebragta bevisningen eller gjort sig skyldig till en klart oriktig lagtolkning eller rättstillämpning». Därjämte tillägges: »Det kan näppeligen förnekas att fall *kunna förekomma* och *jämväl förekommit*, då en doms materiella oriktighet, förorsakad av felaktig bevisuppskattning eller rättstillämpning framstått såsom ett besvärande exempel på rättsordningens ofullkomlighet.» Något särskilt fall angives dock icke. Med allt erkännande av svårigheten att å förevarande område åstadkomma ett mera omfattande och bindande bevismaterial synes dock någon utredning ägnad att styrka riktigheten av en sådan uppfattning om rättsskipningens tillstånd ha bort förebringas.

Det är ett känt förhållande, att i överdomstolarna meningsskiljaktigheter jämväl i bevisfrågor förekomma i icke obetydlig omfattning och det inträffar ej så sällan, jämväl i högsta instans, att fällande dom, varigenom frihetsstraff ådömes, meddelas med allenast en rösts majoritet. Att så sker, är måhända ägnat att hos allmänheten minska tilltron till rättsskipningens säkerhet. Såsom redan antytts innefattar det skriftliga förfarandet vissa risker med hänsyn till bevisningsresultatens tillförlitlighet. Då den, som skall döma i målet, icke haft tillfälle att själv iakttaga vad vid rätten förekommit, kan han föranledas att antingen över- eller underskatta den förebragta bevisningens värde. Det osäkerhetsmoment, som sålunda vidlåder processmaterialet, torde utgöra *en* förklaring till det måhända förhållandevis stora antalet meningsskiljaktigheter i överrätterna jämväl i bevisfrågor. Militieombudsmannen är dock närmast benägen anse, att detta osäkerhetsmoment vid domstolarnas bevisvärdering övervägande verkar till tilltalad persons förmån. Förelitligheten av ett måhända förhållandevis stort antal skiljaktiga meningar i

överinstanserna synes sålunda, åtminstone icke utan vidare, kunna åberopas såsom stöd för att vår rättsordning skulle vara i den omfattning ofullkomlig, som promemorian synes förutsätta.

Från de utgångspunkter militieombudsmannen i det föregående utvecklade rörande bristerna i vårt nuvarande rättegångsförfarande kan militieombudsmannen emellertid icke annat än ställa sig tvivlande till nyttan över huvud taget av att vid nuvarande tidpunkt — medan vi väl ännu ha att tillämpa ett föråldrat rättegångsförfarande men dock stå inför, såsom man får hoppas, förverkligandet inom en nära framtid av en enligt moderna principer uppbyggd rättegångsordning — söka genom öppnandet av vidgade möjligheter till återbrytandet av lagakraftvunna domar avhjälpa brister i det nuvarande rättegångsförfarandet.

Vidgade möjligheter till resning kunna icke förväntas i någon nämnvärd grad avhjälpa dessa brister, vilka hänföra sig bl. a. till själva sättet för upptagandet av processmaterialet och en därav föranledd osäkerhet i fråga om möjligheten att till dess rätta värde uppskatta det förebragta materialets betydelse för rättegångens avgörande. Resning i de fall, som förslaget avser, skulle endast medföra en förnyad prövning av det redan under rättegången förebragta, i protokollet i målet samlade materialet. Denna prövning, såväl förprövningen hos justitiekanslern, justitieombudsmannen eller militieombudsmannen som prövningen i högsta domstolen, skulle alltså vila på samma osäkra grund, som de i själva saken av domstolarna träffade avgörandena.

Skall ur rättssäkerhetens synpunkt ett förbättrat resultat kunna förväntas ur en förnyad prövning av det i målet samlade processmaterialet, sedan detta prövats i de ordinarie instanserna, torde åtminstone i de mål, där frågan gäller värdering av förebragt bevisning — och det är väsentligen sådana mål, som skulle inbegripas under det föreliggande lagutkastet — erfordras att bevisningen förebringas vid muntlig förhandling inför den prövande myndigheten. Militieombudsmannen kan i varje fall för sin del icke tänka sig möjligheten att i mål, där riktigheten av den verkställda bevisuppskattningen ifrågasättes, kunna på ett nöjaktigt sätt fullgöra den förprövning, som i mål, där krigsdomstol dömt, skulle kunna tillkomma honom, utan att han finge tillfälle att personligen höra parterna och i målet åberopade vittnen.

Militieombudsmannen tror sig med det nu anförda hava åberopat goda skäl för att en förbättrad rättssäkerhet för närvarande knappast står att vinna genom en vidgad användning av resningsinstitutet. Det mål man vill nå torde i stället böra eftersträvas genom vidtagande av förbättringar i det ordinära rättegångsförfarandet, såväl vid underrätterna som i synnerhet vid överrätterna. I sådant avseende synes, därest särskilda åtgärder anses påkallade innan den väntade rättegångsreformen kan träda i kraft, utsträckt användning av muntliga förhör i hovrätt vara väl förtjänt att övervägas.

I detta sammanhang må vidare framhållas, att en så betydande utvidgning av möjligheten att i extraordinär ordning få riktigheten av domstols beslut prövat, som det föreliggande lagutkastet innefattar, icke synes böra vidtagas med mindre man äger visshet om att det föreslagna förfarandet låter sig inpassas i en ny rättegångsordning. Hela spörsmålet om de extra ordinära rättsmedlen och den omfattning, i vilken de böra kunna anlitas, lär emellertid vara beroende av vilken utformning rättegångsreformen kommer att få, och torde därför böra upptagas till behandling i samband med denna reform. Skulle därvid en utvidgning av resningsinstitutet i den omfattning i promemorian förordas ej finnas böra ske, synes likväl böra tagas i övervägande huruvida icke — utöver de av processkommissionen ifrågasatta grunder för återbrytande av dom — jämväl det fall att uppenbart misstag före-

lupit av beskaffenhet, att det inverkat på doms materiella resultat, bör utgöra giltig anledning till resning. En dylik resningsgrund torde, därest den finnes böra godtagas, i likhet med vad för närvarande gäller enligt 31 kap. 3 § rättegångsbalken, böra äga tillämpning i såväl civil- som brottmål.

Skulle emellertid en utvidgning av resningsinstitutet, i den omfattning lagutkastet äsyftar, anses böra nu komma till stånd, får militieombudsmannen emot förslaget att såsom förprövningsinstans i förhållande till högsta domstolen anlita riksdagens ombudsmän anföra:

Riksdagens ombudsmäns ställning i konstitutionellt hänseende finnes angiven i 96 § regeringsformen sålunda, att de skola i egenskap av riksdagens ombud, efter den instruktion riksdagen för vardera utfärdat samt enligt den fördelning, som finnes i lagrummet närmare angiven, hava tillsyn över lagars och författningsars efterlevnad, ävensom vid vederbörliga domstolar i laga ordning tilltala dem, som i sina ämbetens utövning av våld, mannamån eller annan orsak någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullgöra. Det tillägges därjämte, att ombudsmännen äro i all måtto underkastade samma ansvar och plikt, som allmän lag och rättegångsordning för aktorer utstaka.

Det medel regeringsformen tillerkänt ombudsmännen för utövande av sagda tillsyn är att anställa åtal mot den eller dem, som eftersatt sina plikter. I instruktionerna ha deras uppgifter närmare utvecklats och har därvid bl. a. uttalats, att om någon finnes hava felat endast av ovarsamhet, utan vrång avsikt, vederbörande ombudsman må låta bero vid vunnen rättelse eller avgiven förklaring eller vad eljest förekommit. Någon andel i den verkställande makten har emellertid icke tillagts dessa ämbeten. Att så icke skulle ske var vid justitieombudsmansämbetets inrättande år 1809 i verkligheten en grundläggande förutsättning för ämbetets tillblivelse. Man utgick därvid från de principer om »maktfördelningen», som finnas uttalade i 1809 års konstitutionsutskotts memorial med förslag till regeringsform. I nämnda memorial angav utskottet de huvudgrunder, på vilka statsförfattningen skulle vila sålunda, att utskottet hade sökt bilda en styrande makt, en lagstiftande makt och en domaremakt samt sökt rikta dessa makter »till inbördes bevakning, till inbördes återhåll, utan att dem sammanblanda, utan att lämna den återhållande något av den återhållnas verkningsförmåga».

Med de sålunda angivna principerna för maktfördelningen överensstämde ej att tillerkänna riksdagens ombudsman något inflytande å den styrande makten. I detta avseende var man vid uppdragandet av gränserna för ämbetets verksamhet mycket vaksam. Till upplysning härom kan hänvisas till innehållet i konstitutionsutskottets memorial nr 5 till 1810 års riksdag och nr 12 till 1815 års riksdag, båda föranledda av vissa till utskottet inkomna förslag syftande till viss utvidgning i justitieombudsmannens arbetsuppgifter. I det förra memorialet anförde utskottet, att utskottet ansåge »som en ovillkorlig plikt att förekomma» att justitieombudsmannen »kunde erhålla någon aktiv inflytelse på den verkställande makten». I det senare memorialet anförde utskottet, som av »flera skäl» avstyrkte det då framlagda förslaget: »Däribland förekommer främst det i själva grundsatsen för ämbetets inrättning liggande huvudmotiv, att detta ämbete aldrig må äga anledning att göra något ingrepp i den verkställande maktens göromål.»

Något avsteg från de grundsatser, som sålunda vid justitieombudsmansämbetets tillkomst varit bestämmande vid uppdragandet av gränserna för ämbetets befogenhetsområde, har militieombudsmannen vederligen ej skett vare sig i fråga om justitieombudsmansämbetet eller i fråga om det sedermera tillkomna militieombudsmansämbetet. Dessa ämbeten utgöra följaktligen i förhållande till den verkställande makten helt fristående myndig-

heter, vilkas uppgift är att såsom riksdagens ombud men under eget ansvar och av eget initiativ utöva tillsyn över den verkställande maktens organ, däri inbegripet domaremakten.

Enligt det föreliggande lagutkastet skulle riksdagens ombudsmän, en var inom sitt ämbetsområde, få sig ålagt att, då någon hos honom begär att han skall göra ansökan om återbrytande av dom, pröva ärendet och, om han finner det vara av synnerlig vikt att målet ånyo varder prövat, hos Konungen göra sådan ansökan. Riksdagens ombudsmän skulle sålunda bliva en instans till vilken part ägde hänvända sig. Ombudsmännens ingripande skulle icke, såsom eljest är fallet, vara beroende därav huruvida de funne skäl antaga, att fel i tjänsten av beskaffenhet att påkalla beivran låge den eller dem till last, som bure ansvaret för ett beslut. En sådan verksamhet är uppenbarligen icke av det slag, som regeringsformen och gällande instruktioner tillagt riksdagens ombudsmän. Den synes närmast vara att jämställa med den justitiekanslern ensam åliggande uppgiften att efter hemställan av underordnad åklagare pröva huruvida allmänt åtal må hos Kungl. Maj:t fullföljas. Men denna uppgift är icke ett utslag av justitiekanslerns kontrollerande verksamhet över ämbets- och tjänstemän utan utgör en honom i hans egenskap av kronans högste åklagare ålagd särskild skyldighet.

I lagutkastets motivering anföres såsom enda skäl av rättslig innebörd till stöd för möjligheten att anlita riksdagens ombudsmän såsom förprövningsinstans den omständigheten, att enligt modern rätt tillägges allmänt åklagare befogenhet att göra ansökan om återbrytande av dom till förmån för den tilltalade. Det anmärkes med anledning härav, att möjligheten för åklagare att söka resning allmänt torde vara och i varje fall i svensk rätt är begränsad till de mål, i vilka han uppträtt eller ägt kompetens att uppträda såsom åklagare. För riksdagens ombudsmäns vidkommande är denna inskränkning av betydelse. Resning, varom i förslaget är fråga, måste nämligen praktiskt taget uteslutande komma att hänföra sig till mål, i vilka riksdagens ombudsmän icke ägt kompetens att uppträda såsom åklagare. Därest riksdagens ombudsmän åläggas vissa funktioner i dylika mål, innebär detta alltså, att man å dessa ämbeten överflyttar uppgifter, som rätteligen tillhöra den verkställande makten.

Militieombudsmannen anser för sin del, att en sammanblandning av ombudsmännens kontrollerande uppgifter med uppgifter, som äro uttryck för statens styrande verksamhet, icke kan bliva till gagn. Militieombudsmannen ser i det föreliggande förslaget en fara ur den synpunkten att har väl ett undantag gjorts från grundsatsen att riksdagens ombudsmän skola utgöra från den styrande makten helt fristående organ, är därmed ett prejudikat givet, som kan i en framtid få icke önskvärda följdverkningar. Det bör ihågkommas, att förutsättningen för att riksdagens ombudsmän skola kunna fullgöra sin kontrollerande uppgift är, att de intaga en fri och obunden ställning. Man äger enligt militieombudsmannens uppfattning icke avfärda nu antydda farhågor därmed att de för närvarande icke kunna anses äga aktualitet. Konstitutionella spörsmål böra bedömas jämväl ur synpunkten av vad i en framtid kan men ej nödvändigt behöver inträffa.

I anslutning till vad sålunda anförts bör vid en sådan utvidgning av resningsinstitutet, som det föreliggande lagutkastet innefattar, uppgiften att verkställa förprövning av ansökningar om resning och i dylika ärenden göra framställning hos Konungen i samtliga mål, som icke anhängiggjorts av justitieombudsmannen eller militieombudsmannen, uteslutande åvila Konungen underställd myndighet. Skulle emellertid en sådan ändring av riksdagens ombudsmäns ställning och arbetsuppgifter anses böra komma till stånd, som lagutkastet innefattar, får militieombudsmannen såsom sin uppfattning

framhålla, att densamma är av den betydelse att den, i likhet med vad fallet är med den ombudsmännen tillkommande befogenhet att anställa åtal, bör komma till uttryck i regeringsformen.

Militieombudsmannen anser sig vidare böra fästa uppmärksamheten å vissa följder, delvis av konstitutionell innebörd, som ett inkopplande av riksdagens ombudsmän såsom instans i resningsärenden kan antagas medföra.

Ett lagfästade av det föreliggande utkastet skulle föranleda att riksdagens ombudsmän nödgades fatta ståndpunkt till domstolarnas avgöranden i rättstvister i en ordning som hittills icke varit förutsatt. Anledning till dylikt ståndpunkttagande skulle nämligen, såsom redan framhållits, ifrågakomma oberoende av om skäl funnes antaga, att fel i tjänsten av beskaffenhet att påkalla beivran låge någon till last. Vidare torde väl riksdagens lagutskott vid granskningen av ombudsmännens ämbetsberättelser, diariet och registratur icke kunna undgå att ingå i överläggning och prövning av ombudsmännens beslut i resningsärenden. Då resningsansökningarna övervägande komme att avse högsta instansens domar, har militieombudsmannen svårt att föreställa sig huru det skulle kunna undvikas att lagskipningen i högsta domstolen på detta sätt bringades under riksdagens granskning. En sådan tillsyn över rättsvården skulle visa sig ägnad att tillskapa meningsskiljaktigheter i lagskipningsspörsmål icke allenast mellan riksdagens ombudsmän och domstolarna utan ock mellan ombudsmännen och riksdagen samt mellan riksdagen och domstolarna. Det sistnämnda framstår såsom särskilt betänkligt med hänsyn därtill att meningsskiljaktigheterna jämväl skulle gälla avgöranden i högsta instans. Det kan icke vara lämpligt att öppna vidgade möjligheter för uppkomsten av dylika konflikter, vilka måste menligt inverka på förtroendet till såväl rättsskipningen som den i vår författning anordnade kontrollen över rättsskipningen.

I detta sammanhang må jämväl framhållas de svårigheter, i vilka riksdagens ombudsmän, vid ett genomförande av förslaget, kunna bli försatta, särskilt under tider, då starka meningsmotsättningar göra sig gällande mellan politiska partier och samhällsklasser. Ombudsmännen tillsätts genom val och för allenast ett år i sänder. Detta förhållande är i och för sig icke ägnat att åt ämbetenas innehavare förläna någon särdeles trygg ställning. Anses emellertid ombudsmännen årligen böra ställas under omval, bör å andra sidan deras självständighet icke äventyras därigenom att man ålägger dem uppgifter, som ligga utanför deras egentliga verksamhetsområde.

Vidare skulle, därest riksdagens ombudsmän jämte justitiekanslern göras till förprövningsinstans i ärenden angående resning, därigenom uppenbarligen aktualiseras frågan om det inbördes förhållandet mellan riksdagens ombudsmän och justitiekanslersämbetet. Detta spörsmål var vid justitieombudsmansämbetets tillkomst föremål för ingående överläggningar och man försökte till en början uppdraga gränserna så att kollisionfall skulle i görligaste mån undvikas. Då en dylik gränsdragning visade sig ej möjlig, överläts åt utvecklingen att lösa spörsmålet. Det torde väl kunna sägas, att hittills svårigheter i praktiken knappast uppkommit därav att riksdagens ombudsmän, envar inom sitt ämbetsområde, samt justitiekanslern äga befogenhet att ingripa i samma saker. Att så i praktiken endast i ringa omfattning skett torde böra tillskrivas dels den omständigheten att innehavarna av dessa ämbeten latit sig angeläget vara att, där en av dem ingripit, låta denne utan inblandning från den andre föra saken till slut, dels ock däri att vid klagomål mot ämbets- och tjänstemän för fel i tjänsten klagande i regel nöjt sig med ett avgörande av endera myndigheten, riksdagens ombudsman eller justitiekanslersämbetet.

Helt annorlunda måste emellertid förväntas, att förhållandena komma att

ställa sig i resningsärendena. I dessa ärenden kan på goda grunder befaras, att parter, som förgäves vänt sig till en av de båda myndigheter, som skola äga befogenhet att pröva ansökan om återbrytande av dom, komma att i stor omfattning utnyttja den återstående möjlighet, som ligger i hänvändelse till den andra behöriga myndigheten. Olägenheterna av en dylik ordning ligga i öppen dag. Det må vara tillräckligt att i sådant avseende hänvisa till den menliga inverkan på ämbetenas auktoritet, som måste bliva en följd därav att ifrågavarande myndigheter skola nödgas att i betydande omfattning ingå i prövning av varandras beslut. Att en sådan praxis borde så vitt möjligt förekommas har allt från justitieombudsmansämbetets tillkomst framstått såsom självklart och denna uppfattning äger förvisso alltjämt full giltighet.

Skilda uppfattningar hava rätt och kunna med fog råda angående sättet för utövandet av den riksdagens ombudsmän åvilande tillsynen över rättsskipningen samt huru långt denna tillsyn bör sträcka sig. I ett avseende vore dock önskvärt, att enighet kunde föreligga, nämligen att tillsynen icke bör försiggå under sammanblandning med eller invävas i uppgifter, som äro att hänföra till den verkställande makten.

Rörande det sätt, varpå den föreliggande lagstiftningsuppgiften i utkastet lösts, får militieombudsmannen slutligen framhålla: Därest lagstiftning avseende en utvidgning av möjligheterna att vinna resning i brottmål finnes böra komma till stånd, torde i lagen uttryckligen böra angivas de särskilda förutsättningar, under vilka resning må kunna beviljas. Att ett rättsmedel har extra ordinär karaktär lärer innebära, att befogenheten att använda det samma skall framstå såsom undantag från den allmänna processuella regeln att en lagakraftvunnen dom är orubblig. Ett sådant undantag måste vara betingat av särskilda skäl. Rättsmedlet må med andra ord komma till användning allenast under vissa särskilt angivna förutsättningar. Härav synes ock böra följa, att dessa förutsättningar skola angivas av lagen. Lagförslaget synes åsyfta, att resning skall kunna vinnas jämväl i sådana fall, då underrätts eller hovrätts utslag tagit åt sig laga kraft, enär den sakfällde försummat att överklaga utslaget. Militieombudsmannen ifrågasätter, om i dylikt fall resning bör kunna vinnas under annan förutsättning än som innefattas i gällande lags stadganden.

Underdånigst:

TORSTEN PETERSSON.

Sture Centerwall.

Stockholm i militieombudsmansexpeditionen den 30 januari 1936.